

УДК 159.923-378.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2023-1-4>**Жидецький Юрій Цезарійович,**

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарної підготовки,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3353-8988>

Когут Ярослав Михайлович,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарної підготовки,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8027-0171>

Пряхіна Наталія Олексіївна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарної підготовки,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7512-1566>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ В ОЦІНЮВАННІ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯКОСТІ ВИКЛАДАННЯ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню ефективності використання результатів оцінювання здобувачами вищої освіти якості викладання. Незалежне опитування студентів є невіддільною частиною процесу забезпечення якості освітніх послуг. Стаття присвячена розгляду психологічних та педагогічних аспектів цього процесу, а також аналізу ефективності використання результатів такого оцінювання. Відображаючи важливість даної теми, стаття має на меті не лише подати аналітичний огляд, а й запропонувати практичні рекомендації для вдосконалення системи оцінювання з метою підвищення якості викладання та освітніх послуг.*

Одним із ключових аспектів дослідження є розгляд поширених поглядів та уявлень про достовірність оцінювання здобувачами якості викладацької діяльності. Автори звертають увагу на важливий момент: можливу відсутність зв'язку між формально організованим процесом опитування та його практичним використанням. Це нерідко призводить до недовіри до результатів опитування та неефективного використання отриманих даних. Для розв'язання цієї проблеми стаття висвітлює психологічні та педагогічні аспекти опитування, наголошуючи на необхідності зворотного зв'язку, взаєморозуміння між всіма учасниками навчального процесу та врахуванні психологічних особливостей студентів та викладачів.

Аналізуючи причини недовіри до результатів опитування, стаття також доповнює свій внесок у розвиток методології оцінювання якості викладання. Підкреслюється важливість побудови безпечного та довірливого освітнього середовища, яке сприяє вільній взаємодії між студентами та педагогами. Пропонуючи рекомендації щодо покращення процесу оцінювання, у статті наголошується увага на потребі враховувати психологічні аспекти під час збору та аналізу даних опитування.

Одним з ключових питань є взаємозв'язок між оцінюванням здобувачами освіти та їхніми академічними досягненнями. Стаття проводить дослідження цього зв'язку та висвітлює, як вмотивованість здобувачів освіти може впливати на їхній підхід до навчання та розуміння важливості зворотного зв'язку у педагогічному процесі.

У заключній частині статті запропоновані конкретні шляхи використання опитування здобувачів як інструменту комунікації між адміністрацією, викладачами та здобувачами освіти. Підкреслюється важливість збалансованого підходу до оцінювання, де результати слугують не лише засобом вимірювання якості, але й основою для подальшого вдосконалення освітнього процесу.

Загальний висновок статті полягає в тому, що ефективність оцінювання здобувачами якості викладання залежить від врахування психологічних та педагогічних аспектів, взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу та створення сприятливого навчального середовища. Інтеграція цих аспектів може сприяти покращенню якості вищої освіти.

Ключові слова: оцінювання здобувачами викладачів, психологічні аспекти опитування, якість викладання, система якості освіти.

Zhydetskyi Yurii, Kohut Yaroslav, Priakhina Nataliia. Psychological and pedagogical aspects in students' assessment of the quality of education: achievements and prospects

Abstract. The article is dedicated to the study of the effectiveness of using teaching quality assessments by students in higher education. Surveying students is an essential tool in the higher education quality assurance system. Today, most higher education institutions utilize survey data for organizational and staffing decisions. The article examines common views and perceptions regarding the reliability of students' evaluations of teaching performance. The reasons for distrust in survey results are analyzed.

The study highlights that psychological and pedagogical aspects of the survey significantly influence the evaluation results. Typically, there is no connection between the formally organized survey process and its actual utility for students and academic staff. Often, the practice of surveying students in higher education isn't grounded on guiding principles of psychology and pedagogy in the system of educational quality assurance. Organizational correctness and technical accuracy of the gathered survey data aren't always appropriately interpreted, leading to unsubstantiated decisions. The article explores the relationship between students' evaluations of teaching quality and overall academic achievements in higher education. The effectiveness of the survey process depends on the motivation of the educational process participants and the presence of a safe educational environment. The study offers various recommendations and advice to improve the teaching evaluation process. Suggested are ways to use student surveys as one of the vital tools for communication with administration and teachers. The main prospects for further research on the effectiveness of student surveys and the improvement of educational services in higher education institutions are identified.

Key words: teacher evaluations by students, psychological aspects of surveys, teaching quality, education quality system.

Вступ. Забезпечення якості вищої освіти в сучасних умовах стає справжнім викликом для закладів вищої освіти. У динамічному світі важливо, щоб здобувачі освіти не лише отримували знання, а й розвивали критичне мислення, практичні навички та вміння адаптувалися до змін. Від цього залежить їхня готовність до викликів сучасного світу та внесок у розвиток суспільства.

Під час вивчення інноваційних підходів до навчання, розробки актуальних програм та впровадження передових методик виникає логічне питання: як оцінити ефективність цих зусиль? Відповідь на це питання не обмежується лише академічною успішністю здобувачів освіти. Важливим аспектом є виявлення того, які підходи дійсно сприяють глибокому засвоєнню матеріалу, розвитку аналітичних навичок та стимулюють самостійне мислення.

Саме в цьому контексті робиться оцінювання здобувачами вищої освіти якості викладання. Оцінювання стає інструментом для збору даних та зворотного зв'язку, який

можна вказати на те, що працює, а що потребує корекції. Враховуючи думки, побажання та сприйняття студентів, навчальні заклади можуть адаптувати їх підходи, змінювати навчальні плани та найефективніше забезпечити освітні послуги.

Проте оцінювання здобувачами якості викладання – це не тільки засіб узагальнити думку здобувачів освіти. Це й можливість поглиблено розуміти психологічні аспекти освітнього процесу. Здобувачі освіти можуть відчувати певний рівень страху перед оцінюванням, боятися виражати критику або навпаки, необґрунтовано критикувати. Розуміння цих аспектів дозволяє створити атмосферу взаєморозуміння та довіри, де здобувачів освіти можуть відкрито поділитися своїми думками та спостереженнями.

Важливо усвідомити, що опитування здобувачів освіти є лише частиною більш широкої системи забезпечення якості вищої освіти. Воно має доповнюватись іншими методами оцінки, такими як аналіз академічних досяг-

нень, спостерігати за навчальним процесом та взаємодія зі студентами.

Матеріали та методи. У статті на основі аналізу наукової літератури досліджуємо психологічні та педагогічні аспекти оцінювання здобувачами якості викладання. Ми намагатимемося розкрити та підкреслити не лише проблеми, але й шляхи їх вирішення, намітивши можливі напрямки для подальших досліджень та розвитку системи якості освіти.

Вперше інструменти опитування студентів для формування рейтингів було описано в 1920-х роках [1]. Американським ученим Генрі Дугласом у 1928 році було запропоновано загальнотеоретичні засади дослідження з опитування студентів для визначення якості навчання [2]. У своїх працях дослідник зазначив доступність отримання інформації та її потенційну релевантність. Наступного розвитку досліджень ця проблема набула з початку XXI століття. Реформи у вищій освіті та створення єдиного європейського простору вищої освіти потребували розробки теоретико-практичних засад для підвищення якості освітніх послуг.

Науковими дослідженнями Дж. Річердсона (2005) [3], Ф. Забалета (2007) [4] було сформовано основи для ефективного опитування учасників освітнього процесу з метою підвищення якості освіти. Дж. Річердсон вважав, що обґрунтованість суджень здобувачів освіти має бути доведена кореляцією між оцінюванням ними якості викладання та академічними здобутками. На його думку, лише результати оцінок здобувачів не можна вважати показником ефективності навчання.

Сьогодні оцінювання здобувачами якості викладання практикується у всіх провідних університетах України. У емпіричних дослідженнях українських учених [5; 6] оцінювання здобувачів розглядається як процесний компонент в системі вищої освіти. У наукових роботах досліджуються основні принципи ефективності опитування: анонімність, регулярність та системність, цілепокладання, інноваційність, академічна доброчесність, прозорість та конкурентоспроможність. У дослідженнях очільниці Центру забезпечення якості освіти НаУКМА Ольги Бернадської [7] оцінювання

здобувачами якості викладання розглядається як суб'єктивний процес, що сприяє зворотному зв'язку між учасниками освітнього процесу. Учена звертає увагу на прагматичність у діяльності студентів: вони зазвичай оцінюють навчальні курси, де невелике навантаження та можна отримати порівняно високий оціночний бал [8].

Проте у наукових дослідженнях недостатньо уваги приділялося психологічним та педагогічним аспектам оцінювання здобувачами якості викладання. Мета статті – не лише подати аналітичний огляд, а й запропонувати практичні рекомендації для вдосконалення системи оцінювання з метою підвищення якості викладання та освітніх послуг.

Одним із ключових аспектів дослідження є розгляд поширених поглядів та уявлень про достовірність оцінювання здобувачами якості викладацької діяльності. Чи кваліфіковані студенти, щоб оцінити своїх викладачів і якість освіти, яку вони отримують? Чи можуть здобувачі оцінити використання сучасних методик викладання, якщо вони не мають базових розумінь цього поняття? Оцінювання викладачів студентами може створювати враження важливого зворотного зв'язку між сторонами навчального процесу. Проте виникає питання, чи мають студенти достатні уявлення і кваліфікацію, щоб визначити ефективність викладання та оцінити рівень засвоєння знань. При цьому слід врахувати, що здобувачі освіти різного рівня підготовки та досвіду можуть мати різний підхід до оцінювання.

Результати. Важливо звернути увагу на те, як здобувачі освіти сприймають свою роль у цьому процесі. Деякі студенти можуть відчувати відповідальність та мотивацію до чесного та докладного оцінювання, в той час як інші можуть бути менш зацікавлені або надавати попередні погляди. У дослідженні [9] було опитано здобувачів університету, щоб визначити як вони сприймають процес опитування рейтингу викладачів. 100% опитаних вважають, що вони правдиві в оцінюванні. Проте лише 1/3 респондентів сприймали своїх колег чесними. На думку більшості опитаних, на оцінювання викладачів впливає дуже багато

суб'єктивних факторів. Здобувачі вище оцінюють якість викладання, якщо науково-педагогічний працівник: використовує гумор, стильно одягається, є молодого віку тощо.

Також 95% респондентів погодилися, що вони засвоюють матеріал краще, якщо їм подобається викладач. 64% вказали, що симпатія до викладача не менш важлива, ніж обсяг здобутих знань. Понад 70% здобувачів освіти заперечили, що вони ставлять нижчі оцінки викладачам, які викладають теоретично складні навчальні дисципліни, з багатьма письмовими роботами чи великим обсягом домашніх завдань.

Отже, студенти загалом позитивно оцінюють власну щирість в оцінюванні викладачів. Водночас на результати впливають суб'єктивні чинники ставлення до навчальної дисципліни та особистості викладача.

Доцільно розглянути питання психологічної природи, яка впливає на сприйняття здобувачами освіти процесу оцінювання та їхню готовність висловити свої думки та враження. Одним з ключових аспектів є страх перед оцінюванням. Студенти можуть відчувати тиск, пов'язаний із високими очікуваннями, і це може спотворити їхнє сприйняття ситуації. Деякі здобувачі освіти можуть утримувати свої справжні думки та оцінки, боячись негативних наслідків або впливу на їхні стосунки з викладачами.

Крім того, індивідуальні рівні самооцінки та впевненості можуть впливати на те, як здобувачі освіти формують свої відгуки [10]. Ті, хто мають вищий рівень самооцінки, можуть бути більш схильні висловлювати свої думки, навіть якщо вони є критичними. З іншого боку, ті, хто менше впевнені в собі, можуть утримувати свої думки або піддаються впливові групової думки, що може призвести до узагальнених або мало реалістичних відгуків.

Культурні та соціальні фактори також можуть впливати на сприйняття здобувачами освіти оцінювання. Відмінності в культурних цінностях та комунікативних нормах можуть призвести до різниці в тому, як студенти сприймають оцінювання та висловлюють свої відгуки. Соціальний тиск або очікування групи також можуть впливати на те, як студенти оцінюють викладачів і свою освіту.

Загалом, психологічні аспекти мають значний вплив на об'єктивність та якість опитування студентами якості своєї освіти. Розуміння цих факторів дозволяє розробити більш адаптовані та ефективні методи оцінювання, що, в свою чергу, сприятиме покращенню якості освітніх послуг.

Для того, щоб мінімізувати вплив упереджень та отримати достовірну інформацію про якість викладання, можна скористатися такими рекомендаціями. Чітко пояснювати здобувачам освіти мету опитування, гарантувати анонімність, заохочувати до щирих відповідей. Використовувати зрозумілі та недвозначні формулювання запитань, уникати зайвої кількості відкритих запитань. Додавати запитання щодо змісту дисципліни, форм контролю – для кращої інтерпретації відповідей. Порівнювати результати опитування з іншими даними про роботу викладача. Аналізувати динаміку оцінок кожного викладача, а не лише поточні результати. Обговорювати результати зі здобувачами освіти та викладачами – для розуміння контексту. Використовувати опитування як частину системи зворотного зв'язку, а не єдине джерело інформації. За таких умов студенти будуть ставитися до опитування уважніше, а результати краще відобразатимуть реальну ситуацію.

Висновки. Зважаючи на психологічні особливості, важливо підходити до організації опитувань з великою уважністю. Розроблення анонімних опитувальників та забезпечення конфіденційності може допомогти зменшити страх перед негативними наслідками. Створення атмосфери взаєморозуміння та довіри може підвищити готовність здобувачів освіти ділитися своїми думками та враженнями. Також важливо забезпечити різноманіття методів збору інформації, які враховують індивідуальні особливості та стилі сприйняття студентів.

Отже, незважаючи на типові застереження, оцінювання студентами залишається цінним джерелом інформації про якість викладання. За умови врахування психолого-педагогічних чинників та організації продуманого процесу результати таких опитувань можуть слугу-

вати основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методик аналізу та інтерпретації даних з урахуванням різних

чинників, побудові оптимальних шкал оцінювання, вдосконаленні анкет для підвищення об'єктивності, а також інтеграції опитувань у загальну систему забезпечення якості освіти.

Список використаних джерел:

1. Remmers, Herman H. and George C. Brandenburg. Experimental data on the Purdue rating scale for instructors. *Educational Administration and Supervision* 13.6 (1927): P. 399–406.
2. Douglass, H. Rating the teaching effectiveness of college instructors. *School and Society* (1928), 28, P. 192–197.
3. Richardson, J. T. E. Instruments for obtaining student feedback: a review of the literature. *Assess. Eval. Higher Educ.* 30, (2005). P. 387–415. doi: 10.1080/02602930500099193.
4. Zabaleta, F. The use and misuse of student evaluation of teaching. *Teach. Higher Educ.* 12, (2007) 55–76. doi: 10.1080/13562510601102131.
5. Ковтун О., Сидоренко С. Незалежне оцінювання якості освітніх послуг здобувачами вищої освіти. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/36102/1.2018>.
6. Онлайн опитування студентів у системі забезпечення якості вищої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання : електрон. наук. фах. вид. Електрон. текст. дані.* 2018. Т. 68, № 6. С. 235–250. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2415>.
7. Бершадська Ольга. Опитування студентів як інструмент забезпечення якості освіти. Жовтень 29, 2020. URL: <https://academiq.org.ua/novyny/opytuvannya-studentiv-yak-instrument-zabezpechennya-yakosti-osvity/>.
8. Student Evaluations of Teaching Encourages Poor Teaching and Contributes to Grade Inflation: A Theoretical and Empirical Analysis (2020). URL: <https://doi.org/10.1080/01973533.2020.1756817>.
9. Slocombe Tom, Miller Donald, Hite Nancy. A Survey Of Student Perspectives Toward Faculty Evaluations. *American Journal of Business Education.* July. Volume 4, Number 7. (2011). 51–56. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268109117.pdf>.
10. Pineda, Pedro, and Isabel Steinhardt. The Debate on student evaluations of teaching: global convergence confronts higher education traditions. *Teaching in Higher Education* 28.4 (2023): 859–879.

References:

1. Remmers, Herman H. and George C. (1927). Brandenburg. Experimental data on the Purdue rating scale for instructors. *Educational Administration and Supervision*, 13.6: 399–406.
2. Douglass, H. (1928). Rating the teaching effectiveness of college instructors. *School and Society*, 28, 192–197.
3. Richardson, J.T.E. (2005). Instruments for obtaining student feedback: a review of the literature. *Assess. Eval. Higher Educ.* 30, 387–415. doi: 10.1080/02602930500099193
4. Zabaleta, F. (2007). The use and misuse of student evaluation of teaching. *Teach. Higher Educ.* 12, 55–76. doi: 10.1080/13562510601102131
5. Kovtun, O., Sydorenko, S. (2018). Nezalezhne otsiniuvannya yakosti osvitynikh posluh zdobuvachamy vyshchoi osvity [Independent evaluation of the quality of educational services by students of higher education]. Retrieved from: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/36102/1.2018>. [in Ukrainian]
6. Moroz, V.M., et al. (2018). Onlain opytuvannya studentiv u systemi zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [Online survey of students in the system of quality assurance of higher education]. Information technologies and teaching aids : electronic. of science profession. kind. Electron. text. data. 2018. Vol. 68, No. 6. 235–250. Retrieved from: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2415> [in Ukrainian]
7. Bershadaska, Olha. (2020). Opytuvannya studentiv yak instrument zabezpechennia yakosti osvity [Surveying students as a tool for ensuring the quality of education]. Retrieved from: <https://academiq.org.ua/novyny/opytuvannya-studentiv-yak-instrument-zabezpechennya-yakosti-osvity/> [in Ukrainian]
8. Student Evaluations of Teaching Encourages Poor Teaching and Contributes to Grade Inflation: (2020) A Theoretical and Empirical Analysis <https://doi.org/10.1080/01973533.2020.1756817>
9. Slocombe Tom, Miller Donald, Hite Nancy. (2011). A Survey Of Student Perspectives Toward Faculty Evaluations. *American Journal of Business Education.* July. Volume 4, Number 7. 51–56. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268109117.pdf>
10. Pineda, Pedro and Isabel Steinhardt. (2023). The Debate on student evaluations of teaching: global convergence confronts higher education traditions. *Teaching in Higher Education*, 28.4. 859–879.